

РЕЦЕНЗИЯ

На доц. д.п.н. Мирела Велкова Велева-Ефтимова за дисертацията на Любомира Попова, докторант в редовна форма, кат. Европеистика, Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, на тема: Социално-историческо конструиране на политическия процес на присъединяване на България към ЕС за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ по научната специалност 3.3. Политически науки (Еuropeистика-политологични изследвания на ЕС).

1. Данни за дисертанта

Любомира Попова е зачислена като докторант в катедра Европеистика през февруари 2018г. През 2022 е приключила успешно своето обучение като е изпълнила всички задачи на учебния си план. Готовият текст е предаден за обсъждане в катедрата като са спазени всички законови условия и изисквания на университетските правилници. Текстът на дисертацията се състои от 408 страници, разделен е в три глави, всяка от тях с различен брой подглави, увод, заключение, библиография и две приложения.

2. Данни за дисертацията

Темата е разработена на основата на богата изворова база. Библиографията включва 169 използвани източника, от които 67 на български език и 102 на английски. Приложение едно включва въпросника за провеждане на дълбочинните полуструктурирани интервюта. Приложение 2 представя пълното интервю на първия комисар по разширяване на ЕС Гюнтер Ферхойген.

Актуалността на избраната тема е безспорна и вярно отразена от авторката. Тя идентифицира един едновременно мащабен, но и многопластов, сложен проблем, който осмисля дисертационния труд. Въпреки безспорният си успех с оглед условия при които е реализирана, политиката на разширяване на ЕС има амбивалентни резултати. Българският случай е симптоматичен в тази посока, но в никакъв случай не е единствен, напротив – вишеградските отличнички в предприєдинителната подготовка също демонстрират непредвидени ефекти - поставящи под въпрос базисни ценности на ЕС. Присъединявайки

се към това авторово твърдение бих добавила, че съвременният застой в прилагането на политиката за разширяване към страните от Западни Балкани, избухването на войната в Украйна, както и актуалното разделение на българското общество относно отношенията с Русия именно по този повод – добавят аргументи за наличието на съществен актуален проблем в политиката на разширяване на ЕС.

Добавяйки идентифицирания от докторант Попова академично-познавателен проблем, тя предлага иновативен изследователски подход. Той би трябвало да преодолее доминирането на позитивисткия изследователски подход - резултат от паралелното протичане на процеса на разширяване, водещ до елементаризиране на един иначе много сложен обект на изследване. А *„именно сложно-съставната мрежа от актьори и взаимодействията между тях чрез техните конкретно-съдържателни цели, интереси и интерпретативни модели, определящи особеностите на поведението им.“* Авторката не остава в плен на рационалния институционализъм, а напротив – предлага алтернативен изследователски проект. Качествено различната изследователска парадигма, в която е поставен обекта на изследване, предполага и постигането на качествено различни изследователски резултати. Тази изходна позиция напълно се вписва в актуалния академичен дебат за проблемите пред политиката на разширяване, доколкото наличието на историческата дистанция стимулира обективната критика.

Сложността на обекта на изследване, неговата многоизмерност и променливост са отразени ясно и точно през поредица от логично обвързани изследователски задачи. Те създават предпоставки реализирането на изследователската програма да бъде ефективно контролирано и яснотата на резултатите, както и начинът на постигането им да не бъдат компрометирани.

Изборът на конструктивистки теоретичен подход, който е обоснован в първа глава на дисертационния труд, е особено подходящ за изследвания обект. Още повече, че авторката не е използвала този подход инструментално, доколкото той не рядко обслужва политически институционални залози в политиката на разширяване. Нпротив прилага го с впечатляваща академична коректност. Чрез този избор на подход и неговото приложение докторант Попова добавя стойност към своето академично постижение – тя реабилитира и възстановява значението на една теоретична парадигма, която съдържа потенциал за постигане на съществени открития относно политиката на разширяване на ЕС.

Съществено предимство на дисертационния труд е изграждането във втора глава на „цялостен систематичен образ на България“ чрез анализ на вторични академични източници. По този начин авторът поставя канавата на общественно-политическите взаимодействия, изграждайки контекст без който разбирането на изследователските резултати не би било пълно. Именно тази „завръзка“ може да доведе по логичен начин до „развързката“ в края на дисертацията. Докторант Попова успешно изгражда плътен, балансиран, синтезиран анализ на исторически обусловените специфики на българското общество, за да обоснове „зависимостта от пътя“, рамкирайки, но и обосновавайки аналитичните си изходни позиции и резултати в следващите глави на дисертацията. Добавянето на темпорален вектор към другите два – дълбочина и многоизмерност на процеса на взаимодействие – представлява особена ценност за изследването. Именно той му придава историчност, която да съответства на претенцията заявена в заглавието на труда.

Представените резултати от обработката на емпиричните факти в трета глава представляват своеобразна фабула на дисертационния труд. Докторант Попова борави с впечатляващ обем емпиричен материал, който успява да контролира устойчиво чрез иновативен методологически подход, съчетаващ съдържателния анализ с дискурс анализа. Представените резултати убедително аргументират обобщаващото твърдение, че *присъединяването на България към ЕС става при водещо значение на структурата от актьори, чието участие е формирано от техните ценностни нагласи, политически интереси и възприятия, върху които се градят взаимодействия между ЕС и страната кандидат, при липса на ясен модел и стратегия в обстановка на висока неопределеност.*

Наред с безспорните достойнства на дисертационния труд, могат да бъдат отбелязани и някои слабости, които обаче не се отразяват съществено върху неговия академичен принос. Първо, от методологическа гледна точка селектираните източници за постигане на основните изследователски резултати са относително ограничени като типология и гледна точка. Основно са използвани интервюта на участници в процеса. Въпреки безспорните качества на този тип изворови документи, от историческа гледна точка, верификацията само помежду им може да има ограничаващ ефект за верификацията на резултатите. Освен това, те са дебалансираны от гледна точка на позиционирането на интервюираните – има само едно интервю на външен участник в процеса – интервюто на Г.

Ферхойген за разлика от над 50 интервюта на вътрешни участници в процеса, включително тези от филмовия документ.

Второ, хронологичната рамка, в която е поставен изследвания процес на взаимодействие е впечатляващо широка, но е вътрешно флуидна и неясна. Това рефлектира върху степента на диференциация що се отнася до темпоралната променливост в ролята на политическите актьори. Така например когато става дума за Европейската комисия – нейната роля и влияние върху процеса не са едни и същи в средата на 90те, в края на десетилетието и в началото на новия век. Например, комисията Проди, член на която е Ферхойген е проактивна спрямо политиката на разширяване, но същото не може да се каже за комисията Сантер, нита за комисията Барозу. Макар, че авторът коректно отразява разликата между комисията Сантер и комисията Проди – стр.110 – в хода на последващия анализ, тя става ограничено отразена в обяснението на взаимодействието между основните актьори в процеса.

Трето, именно в контекста на предходната бележка ролята на ЕК не е достатъчно нюансирана. Комисията изглежда като водещ актьор в политиката на разширяване през целия процес – тя е „локомотив на разширяването“. Ако трябва да продължи метафората – това безспорно е така, но локомотивът се нуждае от гориво, а то се доставя от страните-членки, чиито интереси, брой и политически приоритети са променливи във времето и тази променливост не гарантира редовни доставки. Както основателно отбелязва докторант Попова – *политиката на разширяване е геополитически проект за постигане на сигурност от ЕС*, но след края на Студената война, който всъщност отваря проблем със сигурността за страните членки – отвореният вакуум създава турбулентна геополитическа среда, която оказва влияние върху позиционирането на основните актьори в процеса. Например, Августовският пуч в Русия през 1991г стимулира преговорите по ЕСА с България във време, когато според комисар Ферхойген България изобщо „не е в радара на ЕК“, но точно това външно обстоятелство създава предпоставки за формиране на първия експертен екип по европейски въпроси останал непроменен за дълъг период от време, въпреки оставката на правителството Димитров. Тези първи експерти изглеждат преждевременни от гледна точка на ЕК, но всъщност може да се твърди че самата ЕК все още не е открила подходящото място за радара си, докато междуременно процесът на разширяване добива очертания.

Както беше посочено, изброените бележки не накърняват високата академична стойност на дисертационния труд. Още повече, че тяхното евентуално адресиране би повишило значително обема на текста, а всъщност негово основно предимство е стегнатият и достъпен стил на авторовото изложение, който позволява разбиране на сложен и променлив процес. От тази гледна точка, категорично се присъединявам към направените от докторанта изводи относно научните приноси на дисертационния труд. От гледна точка на историческата ми компетентност, бих добавила още един. Докторант Попова въвежда в научно обръщение изворови исторически документи, което представлява сериозен научен принос, създавайки базисни предпоставки за бъдещи научни изследвания по темата.

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на труда. Успешно е резюмирано основното съдържание на дисертацията – теоретичните изходни позиции, използваната методология, извършените анализи и постигнати резултати. Наличният обем на дисертационния труд превръща авторовият подход спрямо конструирането на автореферата в потенциален стандарт. Докторантът има нужните от закона и правилника на университета публикации – четири на брой. Всички те са в сериозни научни издания, които имат място в националната система за наукометрични показатели. По този начин са спазени всички изисквания на ЗРАСРБ.

Трудът представлява едно завършено политологично изследване и притежава всички качества на дисертация. Избраната изследователска методика е адекватна и е приложена коректно. Текстът е четивен, тезите са научно представени, а поставените цели и задачи са постигнати от докторанта в пълен обем. От гореизложеното следва, че докторант Любомира Попова е изпълнила поставените от обучителното звено и научния ръководител проф.д.с.н. Георги Димитров научни задачи и е представила за защита пред научното жури труд, който успешно реконструира политическия процес на присъединяване на България към ЕС в цялата му сложност, дисперсност и променливост. На основание на този извод, напълно убедено предлагам на научното жури да присъди на докторанта образователна и научна степен „доктор“ в научно направление 3.3.Политически науки (Европеистика-политологични изследвания на ЕС)

